พุทธนวัตกรรมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

Buddhist innovation in Environmental management of educational institutions Nakhon Sawan primary education service area office 1

ภัทราภรณ์ ธูปบูชา[1] ,พระมหาอุดร อุตฺตโร 2[2], วินัย ทองมั่น 3[3]
Phattaraporn Tupbucha[1], Phramaha Udorn Uttaro[2], Winai Tongmun[3]

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและเสนอพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ที่เป็นผู้บริหารและครูในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 จำนวน 297 คน เครื่องมือเป็นแบบสอบถามประมาณค่า 5 ระดับ ที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.96 แล้วิเคราะห์เพื่อหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2. พุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยใช้หลักภาวนา 4 มาเป็นกรอบในการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านภูมิทัศน์ ผู้บริหารควรดำเนินการปรับภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา 2) ด้านอาคารสถานที่ ผู้บริหารควรจัดทำคู่มือระเบียบการใช้อาคารสถานที่ 3) ด้านความปลอดภัย ผู้บริหารควรจัดทำแผนเผชิญเหตุความปลอดภัยสถานศึกษา 4) ด้านการเรียนการสอน ผู้บริหารควรส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์หลักสูตร สนับสนุนให้มีการจัดทำสื่อ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนรู้ และ 5) ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครู นักเรียน จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรม, การจัดการสิ่งแวดล้อม, ภาวนา 4

---

[1] นางสาวภัทราภรณ์ ธูปบูชา นิสิตปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิขาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, E-mail: yoyo745.y@gmail.com

[2] พระมหาอุดร อุตฺตโร, ผศ.ดร, ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และอาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิขาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

[3] ดร.วินัย ทองมั่น อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ,อาจารย์ผู้รับผิดชอบหลักสูตรครุศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิขาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์.

Abstract

The objectives of this Research Article study were: to study the condition and 2) to present the Buddhist innovation in the environment management of Educational Institutions Nakhon sawan Primary Education Service Area Office 1. This research applied Mixed Methods Research consisting of Quantitative Research by collecting the data from 297 school administrators and teachers of Educational Institutions Nakhon sawan Primary Education Service Area Office 1 with the questionnaire having 0.96 of the reliability and using the percentage, mean, and standard deviation for the data analysis, and Qualitative Research by collecting the data from 7 key informants with the interviews and the content analysis for the data analysis. The research results were as follows: 1. The condition of the environment management of Educational Institutions Nakhon sawan Primary Education Service Area Office 1 found that overall, it was at a high level 2. The Buddhist innovation in the environment management of Educational Institutions Nakhonsawan Primary Education Service Area Office 1 applied the Bhàvanà (development) in 5 aspects: 1) the landscape found that the administrators should change the environmental landscape according to the action plan of the schools with the agreement of the Educational School Committee such as providing the meeting for finding the guidelines for changing the landscape together, 2) the building found that the administrators should plan the building development for the maximum benefit, make the classroom clean and tidy, organize the space on the roadside cleanly, and use the resources prudently, 3) the security found that the administrators should plan the evaluation, checking, developing, and securing in the buildings, places, and environment for the mental health promotion and the security of the schools, 4) the teaching and learning found that the administrators should provide the learning sources places and environment for search the information, support the media and technology for the learning management, and 5) the personal interaction found that the administrators should promote the personnel for the good attitude to the society in the schools, provide the activities for making the benefits with the communities to develop the environment, and promote the Environmental Conservation Club for planting, and collecting the garbage that made the good relationship between the schools and the communities.

Keywords: Buddhist innovation, Environmental management, Bhāvanā IV

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมกำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาใน มาตรา 6 ที่กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญาความรู้และคุณธรรมมีจริยธรรมและนวัตกรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขแล้ว แนวทางการจัดการศึกษามาตราที่ 23 การจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้คุณธรรมกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจได้เรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยากรประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่ควรจะตระหนักถึงความสำคัญ โรงเรียนต้องมีสังคม บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ มีความพร้อมในด้านทรัพยากร วัตถุ และเทคโนโลยี งบประมาณ และทรัพยากรบุคคล สามารถจัดการศึกษาได้อย่างดีทั้งในด้านการ บริหารจัดการเรียนและการจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานกำหนดได้รับการ พัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน

สภาพของปัญหาของสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1 พบสภาพปัญหาในเรื่องสิ่งแวดล้อม ในด้านภูมิทัศน์ บริเวณรอบโรงเรียนเสื่อมสภาพขาดการดูแลที่ดี มีอายุการใช้งานที่มาก ทำให้สถานศึกษาขาดความปลอดภัย ทั้งด้านการเรียนการสอนบรรยากาศในชั้นเรียนไม่เหมาะสมทันสมัยในการเรียนรู้ยุคสมัยใหม่ ซึ่งปัญหาที่กล่าวมามักจะเกิดปัญหากับสถานศึกษาที่มีขนาดเล็ก โดยในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์เขต 1 นั้นมีโรงเรียนขนาดเล็กอยู่เป็นจำนวนมาก มีบุคลากรที่ไม่เพียงพอ ขาดภารโรงที่ถือเป็นบุคลากรที่สำคัญในการดูและรักษาสภาพแวดล้อม โรงเรียนจึงที่ขาดกระบวรการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งขึ้นอยู่กับแนวความคิดและดุลยพินิจของบุคคลภายในโรงเรียนนั้น ๆ ที่จะสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้น

จากสภาพปัญหาของสถานศึกษาพบว่า การบริหารสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนและความมีวินัยของนักเรียน ประกอบไปด้วย 5 ด้าน 1) ด้านภูมิทัศน์ 2) ด้านอาคารสถานที่ 3) ด้านความปลอดภัย 4) ด้านการเรียนการสอน 5) ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล เพื่อนำไปวิเคราะห์การวางแผนการศึกษา ต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติต่อไปในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม

โดยใช้หลักภาวนา 4 บูรณาการหลักพุทธธรรม เสนอพุทธนวัตกรรมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

2. เพื่อเสนอพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการตามระเบียบวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods) โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็น 2 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ(Quantitative Research)เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1

การศึกษาสภาพการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากประชากรมีจำนวนที่แน่นอน จึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้สูตรของของเครซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้จำนวน 297 คน และสุ่มกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยมีการกำหนดสัดส่วนแบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย(mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และแปลผล

ระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อเสนอพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในขั้นตอน ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (semi structured Interview) ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองซึ่งมีรายละเอียดในการดำเนินเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ผู้วิจัยขอรับหนังสืออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ศูนย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ถึงผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา รักษาการ จำนวน 2 คน ผู้ที่มีความรู้ด้านการบริหารสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 คน ผู้มีความรู้ด้านหลักพุทธธรรมจำนวน 2 รูป/คน เสนอถึง สำนักงานเขตพื้นการการศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 เพื่อขอความร่วมมือไปยังผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่างให้ตอบแบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม

2. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้เชี่ยวชาญจำนวน 7 รูป/คน พร้อมแบบสัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อมูลในการเตรียมความพร้อมในการให้สัมภาษณ์ พร้อมนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้กำหนดนัดหมาย

3. ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ ตามที่นัดหมาย วัน เวลาและสถานที่ในการสัมภาษณ์ โดยมีการบันทึกเสียง จดบันทึก และถ่ายภาพระหว่างการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสัมภาษณ์เพื่อเสนอพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ตามหลักภาวนา 4 โดยมีการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์สามารถวิเคราะห์ข้อมูลในรูปแบบการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพได้ การวิเคราะห์แบบสอบถามแบบปลายเปิด จะใช้วิธีการวิเคราะห์ที่เรียกรวมว่า “การวิเคราะห์เนื้อหา” (content analysis) ซึ่งมีการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้นเก็บข้อมูล จนถึงเมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูล

สรุปผลการวิจัย

1.ผลการศึกษาสภาพการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 พบว่า 1) ผู้บริหารและครูที่มีสถานภาพเพศ ที่มากที่สุดส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 73.4 2) ผู้บริหารและครูที่มีตำแหน่ง ที่มากที่สุดส่วนใหญ่ ประกอบด้วยตำแหน่ง ครู จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 86.9 3) ผู้บริหารและครูที่มีระดับการศึกษา ที่มากที่สุดส่วนใหญ่ ประกอบด้วยระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 78.78 4) ผู้บริหารและครูที่มีประสบการณ์ ที่มากที่สุดส่วนใหญ่ ส่วนใหญ่ ประกอบด้วยประสบการณ์ระดับ 1-10 ปี จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 62.96 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อดูจากรายด้านแล้วทุกด้านอยู่ในระดับมาก ดังนี้

1) ด้านภูมิทัศน์ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.50, S.D.=0.60) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านภูมิทัศน์ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้บริหารจัดปรับภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมตามความเห็นชอบของบุคลากรภายในสถานศึกษา

2) ด้านอาคารสถานที่ ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.66, S.D.=0.50) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านอาคารสถานที่ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า

ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้บริหารเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา

3) ด้านความปลอดภัย ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.64, S.D.=0.52) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านความปลอดภัย พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้บริหารแต่งตั้งผู้รับผิดชอบงานด้านความปลอดภัยภายในสถานศึกษา

4) ด้านการเรียนการสอน ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.51, S.D.=0.52) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านการเรียนการสอน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ สถานศึกษามีการจัดสิ่งแวดล้อม ภายในและภายนอกห้องเรียน เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน

5) ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามต่อการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 โดยภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.52, S.D.=0.53) และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อของด้านการวัดและประเมินผล พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ เมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียน และผู้ปกครอง

2. ผลการเสนอพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครสวรรค์ เขต 1 ตามหลักภาวนา 4 พบว่า

1) ด้านภูมิทัศน์ คือ ผู้บริหารควรบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหาร คณะกรรมการสถานศึกษา และบุคลากรภายในสถานศึกษา เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการสนั้นประสาม ของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเน้นการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วนของสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความร่วมมือและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ จัดทำแผนบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษาร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินการ และงบประมาณ ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ดำเนินการตามแผนบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม พัฒนาการของสถานศึกษา โดยอาจแบ่งหน้าที่และรับผิดชอบตามความเหมาะสมและประเมินผลการดำเนินงาน ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ผู้บริหารจัดปรับภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมตามความเห็นชอบของบุคลากรภายในสถานศึกษา

2) ด้านอาคารสถานที่ คือ ผู้บริหารควรวางแผน มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อสร้างจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่บุคลากรและนักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษาควรบริหารจัดการ อาคารสถานที่อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน โดยคำนึงถึงความพอดี ประหยัด และรับผิดชอบควรปลูกฝัง จิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่บุคลากรและนักเรียน โดยจัดอบรมให้ความรู้และจัดกิจกรรมส่งเสริม พฤติกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อม ควรจัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ครอบคลุมทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เพื่อติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม พุทธนวัตกรรมนี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3) ด้านความปลอดภัย คือ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและแผนความปลอดภัยของ สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติด้านความปลอดภัยอย่าง เป็นรูปธรรม ผู้บริหารสถานศึกษาควรกำหนดผู้รับผิดชอบและหน้าที่ความรับผิดชอบด้านความ ปลอดภัยอย่างชัดเจน ผู้บริหารสถานศึกษาควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมและอุปกรณ์ต่างๆ ภายใน สถานศึกษาให้ปลอดภัย จัดให้มีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายที่จำเป็น จัดให้มีระบบความปลอดภัย เช่น ระบบรักษาความปลอดภัย ระบบดับเพลิง ระบบแจ้งเตือนภัย ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีการ ฝึกอบรมบุคลากรด้านความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เน้นการอบรมด้านจิตสำนึกความปลอดภัยและ ทักษะการปฏิบัติงานอย่างปลอดภัย ผู้บริหารสถานศึกษาควรจัดให้มีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้าน ความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง เน้นการประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัย ให้กับบุคลากรและนักเรียน

4) ด้านการเรียนการสอน คือ ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาด้าน การเรียนการสอน ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา สนับสนุนการจัดการ เรียนการสอนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน กำกับ ติดตาม และประเมินผลการจัดการเรียนการสอนใน ด้านการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษามีหน้าที่กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา สนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ทั้งนี้ การดำเนินงานด้านการ เรียนการสอนและการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาต้องสอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาและนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและ สิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน

5) ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล คือ ผู้บริหารควรช่วยให้ครูและบุคคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อ ผู้อื่น มีพฤติกรรมที่สุภาพ เรียบร้อย มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขประยุกต์ใช้หลักภาวนา ๔ ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคลใน สถานศึกษา กายภาวนา การจัดประชุมหรือกิจกรรมต่างๆ ให้นักเรียนนั่งสมาธิหรือทำกิจกรรมกาย บริหารก่อนเริ่มกิจกรรม เพื่อฝึกสมาธิและสร้างบรรยากาศที่ดีในการ

ทำงานร่วมกัน ปลูกฝังให้นักเรียน รู้จักการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นในชีวิตประจำวัน เช่น การทำความสะอาดห้องเรียน การคัดแยกขยะ การประหยัดพลังงาน จิตภาวนา ปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม เช่น เมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู สีลภาวนา จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหาความ ขัดแย้งอย่างสันติวิธี

อภิปรายผลการวิจัย

ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นที่สำคัญ และน่าสนใจนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ด้านภูมิทัศน์ ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารจัดปรับภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมตามความเห็นชอบของบุคลากรภายในสถานศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารวางแผน ดูแลสิ่งแวดล้อมร่วมกันทั้งกรรมการสถานศึกษาและบุคลากรภายในสถานศึกษา ทั้งนี้เพราะผู้บริหารต้องมีการบริหารงานเกี่ยวกับการปรับภูมิทัศน์สิ่งแวดล้อมโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ**นิตยา แก่นพุฒ**[4] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษของโรงเรียนกาญจนานุเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษของโรงเรียนกาญจนานุเคราะห์ โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับการบริหารสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาในแต่ละด้านจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านกลุ่มเพื่อน ด้านการบริหาร ด้านอาคาร สถานที่ และด้านการจัดการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานโดยกำหนดไว้ว่าไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนมีความมุ่งมั่น เอาใจใส่ ดูแลของผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนทุกคนมี ส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนทุกด้านเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ และเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก ซึ่งการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในสถานศึกษาซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่ง สอดคล้องกับ**พระมีศักดิ์ คุตฺตวโส**[5] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืน สำหรับโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ (1) การบริหาร สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เป็นการกำหนดนโยบาย การวางแผน การควบคุม การแก้ไข และปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่างๆ บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี สรุปผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อม ตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ 1) หลักการ 2) จุดมุ่งหมาย 3) วิธีดำเนินการ และ 4) กระบวนการดำเนินการ เป็นการ บริหารสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนประถมศึกษา ทั้ง 3 ด้าน (1) สภาพแวดล้อมทางสังคมภายในโรงเรียน การจัดสิ่งแวดล้อมที่เป็น วัตถุ อาคารสถานที่ และบริเวณสถานศึกษา (2) ด้านสภาพแวดล้อมทางสังคม

---

[4] นิตยา แก่นพุฒ, “การบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษของโรงเรียนกาญจนานุเคราะห์”, **วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๖๒), หน้า บทคัดย่อ.

[5]พระมีศักดิ์ คุตฺตวโส, “รูปแบบการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืน สำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ,** ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม, ๒๕๖๓); ๒๒๐-๒๓๐**.**

ภายใน โรงเรียน การกำหนดนโยบาย การวางแผน การนิเทศการ ประเมินผล วัฒนธรรม ประเพณี กฎระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา (3) การจัดการเรียนการสอน เป็นการจัดการเรียนรู้ ความคิด สร้างสรรค์กิจกรรมพัฒนาและการรายงานผลการดำเนินงาน เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานด้าน สิ่งแวดล้อม โดยมีการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืน อันเป็นสิ่งที่เหมาะสิ่งที่เกื้อกูล ช่วยสนับสนุนในการบริหารงานให้ได้ผลดี

2. ด้านอาคารสถานที่ ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารจัดทำระเบียบการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เป็นลายลักษณ์อักษร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารจัดให้มีการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์สูงสุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ**สุรศักดิ์ อรรถจินดา**[6] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั่วไป และภายใต้สถานการณ์ COVID – 19 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม ผลการวิจัยพบว่า การจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั่วไป และภายใต้สถานการณ์ COVID – 19 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถมโดยภาพรวมทั้ง 5 ด้านนั้นอยู่ในระดับมาก ด้านการจัดการอาคารสถานที่ โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการจัดการด้านอาคารสถานที่ ให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยที่คุ้มค่า ด้านการจัดการภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อม โรงเรียนมีการบำรุงรักษาต้นไม้ในโรงเรียนเป็นอย่างดี มีผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำ ด้านการจัดการมลภาวะสิ่งแวดล้อม โรงเรียนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมและรักษา สิ่งแวดล้อม เช่น โครงการธนาคารขยะ และงดใช้ถุงพลาสติกแบบครั้งเดียวทิ้ง ด้านการจัดการความ ปลอดภัย โรงเรียนมีมาตรการแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความปลอดภัยในโรงเรียนที่เข้มงวด ดูแลเอาใจใส่ ในทุกบริเวณของโรงเรียน และด้านมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของ COVID - 19 โรงเรียนมี การส่งเสริมให้สวมใส่หน้ากากอนามัย และวิธีการสวมใส่หน้ากากอนามัยที่ถูกต้อง โรงเรียนจัดให้มี ที่กันระหว่างพื้นที่ ที่มีการใช้ร่วมกัน เช่น โต๊ะรับประทานอาหาร หรือหน่วยงานภายในโรงเรียน และจัดให้มีเจ้าหน้าที่ทำความสะอาดด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อโรคด้วยวิธีเช็ดถู และเครื่องพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อโรค อย่างสม่ำเสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของ

ปัญหาการบริหารงานอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครราชสีมา เขต 3 โดยภาพรวมและรายด้าน มีปัญหาอยู่ในระดับกลาง ด้านที่มีระดับปัญหามาก ที่สุด คือ ปัญหาการจัดสร้างอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ ปัญหาการประเมินผลการใช้ อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม และปัญหาการบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามลำดับ

3. ด้านความปลอดภัย ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารจัดทำระเบียบ มาตรการการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม เป็นลายลักษณ์อักษร ดูแลเอาใจใส่ความปลอดภัยในบริเวณสถานศึกษา และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ สถานศึกษามีการจัดสิ่งแวดล้อม ภายในและภายนอกห้องเรียน เอื้อต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารศึกษา และจัดทำระเบียบการใช้อาคารสถานที่ มีการกำหนดผู้รับผิดชอบเป็นลายลักษณ์อักษร สอดคล้องกับงานวิจัยของ**นิช เจน และคณะ (Nishesh Jain et,al.)** [7] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การประเมิน ประสิทธิภาพของอาคาร สร้างสมดุลระหว่าง

---

[6]สุรศักดิ์ อรรถจินดา, “ การจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั่วไป และภายใต้สถานการณ์ COVID – ๑๙ ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม”,สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารพัฒนาสิ่งแวดล้อม, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย: บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๖๓), หน้า บทคัดย่อ.

[7] Natasha Khalil et.al., "Benchmarking Users' Feedback as Risk Mitigation in Building Performance for Higher Education Buildings (HEB)", **Procedia - Social and Behavioral Sciences**. ,(2015): 171-180.

พลังงานและคุณภาพสิ่งแวดล้อมภายในอาคารเรียนใน สหราชอาณาจักร” ผลการวิจัยพบว่า ปัจจุบันมีการมุ่งเน้นที่ขับเคลื่อนด้วยนโยบายในการปรับปรุงประสิทธิภาพ การใช้พลังงานของอาคาร อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกี่ยวข้องกับพลังงาน ส่งผลกระทบต่อผู้อยู่อาศัยและ สภาพแวดล้อมที่กว้างขึ้น ประสิทธิภาพของอาคารยังรวมถึงสวัสดิภาพของผู้ครอบครอง และคุณภาพ สิ่งแวดล้อมภายในอาคารด้วย โดยเฉพาะในโรงเรียน เช่น ความร้อน ความสะดวกสบาย คุณภาพ อากาศภายในอาคาร แสงสว่าง และเสียงเป็นสำคัญ นอกจากนี้ปัญหาช่องว่างในการปฏิบัติงานที่ มุ่งเน้นพลังงานยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพของสภาพแวดล้อมในอาคารและต้องได้รับการแก้ไข บทความนี้รายงานเกี่ยวกับการประเมินประสิทธิภาพของอาคารแบบองค์รวม ครอบคลุมด้านพลังงาน ความสะดวกสบาย คุณภาพอากาศภายในอาคาร แสงสว่าง และเสียง ประเมินปัญหาการปฏิบัติงาน และความสัมพันธ์ระหว่างพลังงาน และคุณภาพของสภาพแวดล้อมภายในอาคาร ในมหาวิทยาลัยที่ เพิ่งสร้างขึ้นในลอนดอน จากหลักฐานที่รวบรวมจากกรณีศึกษานี้และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จะมีการสำรวจปัญหาและข้อจำกัด ในอุตสาหกรรมการก่อสร้าง เช่น การคำนวณการออกแบบที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเน้นความสำคัญของการเพิ่มประสิทธิภาพ การดำเนินงานและการบำรุงรักษาของโรงเรียน ในแง่ของการเปลี่ยนแปลงแนวโน้มการใช้อาคารในกระบวนการออกแบบ และการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานและการบำรุงรักษาของระบบอาคาร เพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพของพลังงานและคุณภาพสิ่งแวดล้อม การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าหากการออกแบบสถาปัตยกรรมยังคง มุ่งเน้นไปที่การใช้พลังงานและความขัดแย้งระหว่างเป้าหมายคุณภาพพลังงานและสภาพแวดล้อมใน อาคาร มันอาจจะมีผลที่ไม่คาดคิดของการปฏิบัติงาน วิธีการที่ครอบคลุมของการสร้างประสิทธิภาพ สามารถช่วยแก้ปัญหานี้

4. ด้านการเรียนการสอน ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ผู้บริหารกำหนดนโยบายการจัดการเรียนการสอน และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารจัดให้มีการจัดการเรียนการสอนและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุน การวิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดการบูรณาการในการจัดการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ**พระมหาเดชา อมรเมธี**[8] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง ผลวิจัยพบว่า 1. ความคิดเห็นของครูและผู้บริหารที่มีต่อการบริหารสิ่งแวดล้อมใน สถานศึกษาขั้น พื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดอ่างทอง ทั้ง 3 ด้าน โดยรวม อยู่ในระดับมาก ที่สุด 4.54 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ตามลำดับค่าเฉลี่ย คือ ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ด้าน การบริหารจัดการ และด้านการจัดการเรียนการสอน 2. ผลการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบ ระดับความคิดเห็น ของแบบสอบถามความคิดเห็น ของอาจารย์ที่มีต่อ การบริหารสิ่งแวดล้อมใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษา จังหวัดอ่างทอง ทั้ง 3 ด้านจำแนกตามตำแหน่ง เพศ วุฒิการศึกษา ขนาดโรงเรียน พบว่า ครูและผู้บริหารที่มีตำแหน่ง เพศ วุฒิการศึกษา ขนาดโรงเรียน ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับ การบริหารสิ่งแวดล้อมใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดอ่างทอง ไม่ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงไม่เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ 3. ปัญหา และข้อเสนอแนะ ในการบริหารสิ่งแวดล้อมใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัดอ่างทองทั้ง 3 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ ปัญหา คือ ไม่มีการส่งเสริมให้มีการจัดกลุ่มสนใจ และหรือ ชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ไม่มีแผนปฏิบัติการ / โครงการ/กิจกรรมดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ไม่สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

[8] พระมหาเดชา อมรเมธี, “การบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย:มมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า บทคัดย่อ.

ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมใน โอกาสต่างๆ เช่นกิจกรรมปลูกต้นไม้ เก็บขยะ ข้อเสนอแนะ คือ ควรส่งเสริมให้มีการจัดกลุ่มสนใจ และหรือชมรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สนับสนุนให้ครูจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับชุมชนในการ พัฒนาสิ่งแวดล้อมในโอกาสต่างๆ เช่นกิจกรรมปลูกต้นไม้ เก็บขยะ ส่งเสริมให้มีแผนปฏิบัติการ / โครงการ/กิจกรรมดำเนินการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา 2) ด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัญหา คือ ปลูกไม้ร่มเงา ไม้ดอก ไม้ประดับ ร่มรื่น สวยงามน้อยไม่ส่งเสริมให้มีการจัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ (มีแสงสว่างเพียงพออากาศถ่ายเท ไม่แออัด ฯลฯ) ไม่มีมาตรการและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้พลังงานและ ทรัพยากรอย่างประหยัด ข้อเสนอแนะ คือ ส่งเสริมให้ปลูกไม้ร่มเงา ไม้ดอก ไม้ประดับ ร่มรื่น สวยงาม จัดบรรยากาศห้องเรียนเอื้อต่อการเรียนรู้ (มีแสงสว่างเพียงพออากาศถ่ายเท ไม่แออัด ฯลฯ) ควรมี มาตรการและ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างประหยัด 3) ด้านการจัดการเรียนการสอน ปัญหา คือ ไม่ส่งเสริมให้มีการวิเคราะห์หลักสูตรใน เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสิ่งแวดล้อมศึกษา ไม่ส่งเสริมให้ครูจัดการเรียนรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมโดยบูรณา การเข้ากับวิชาอื่น ๆ ไม่สนับสนุนให้มีการผลิตและจัดทำ สอดคล้องกับงานวิจัยของ**นฤมล ก้อนขาว**[9] ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนศรัทธาสมุทร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนศรัทธาสมุทร สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับ สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนในแต่ละด้าน จากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านสังคม กลุ่มเพื่อน ด้านการจัดกิจกรรมผู้เรียน ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดการศึกษาเพื่อสนอง ความมุ่งหวังของผู้เรียน ด้านการให้บริการผู้เรียน และด้านอาคารสถานที่ 2. ผลการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนศรัทธาสมุทร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จำแนกตามเพศโดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่ มีนัยสำคัญทางสถิติเมื่อจำแนกตามเพศเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอาคารสถานที่และด้านการเรียน การสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 3.ผลการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนศรัทธาสมุทร สังกัดส านักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10 จำแนกตามระดับช่วงชั้น โดยรวมและ รายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

5. ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล ผลการวิจัย พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ สถานศึกษาจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียน และผู้ปกครอง และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษามีเจตคติที่ดีต่อสังคมในสถานศึกษา อยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เป็นเพราะ ผู้บริหารส่งเสริม สนับสนุนสนับสนุนให้ครูนักเรียน จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับชุมชนใกล้เคียงในการปรับปรุง พัฒนาสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับงานวิจัยของ**อภิสิทธิ์ พรหมศิริ**[10] ได้ศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุทัยธานีผลการวิจัย ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ของผู้บริหาร โรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดอุทัยธานี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (X= 4.29, S.D. = 0.59) พิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการจัดสร้างอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก (X= 4.30, S.D. 1.65) ด้านการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก (X = 4.29, SD =

---

[9] นฤมล ก้อนขาว, “การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนศรัทธาสมุทร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต ๑๐”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๕๘), หน้า บทคัดย่อ.

[10] อภิสิทธิ์ พรหมศิริ, “แนวทางการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธการบริหารการศึกษา**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๔), หน้า บทคัดย่อ.

0.60) ด้านการบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก (X = 4.31, 5.D. = 0.63) ด้านการควบคุมดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก (X= 4.35, S.D. = 0.59) ด้านการประเมินผลการใช้อาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับมาก (X = 4.19 , S.D.= 0.70) 2) แนวทางการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถ ประโยชน์ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา 2.1 ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักมุฏฐานะสัมปทา พบว่า ผู้บริหารควรจัดทำ SWOT กำหนดโครงการ วางแผนการใช้งาน วาง แผนการควบคุม การจัดหางบประมาณในการสร้าง ซ่อมบำรุงรักษาในสิ่งที่จำเป็นและคุ้มค่า กำหนด ตัวชี้วัด วิธีการประเมินผล และอำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้บริการร่วมกันทั้งบุคลากรภายในและ ภายนอก 2.2 ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามหลักอารักขสัมปทา พบว่า ผู้บริหารควรรักษามาตรฐานในการดำเนินงาน บริหารการใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้ใช้ให้มากที่สุด ตรวจสอบการบำรุงรักษาตามแผนที่วางไว้ และติดตามประเมินผลการใช้งานให้เป็นปัจจุบัน 2.3 ด้าน การบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามหลักกัลยาณมิตตตา พบว่า ผู้บริหารควรประสาน ขอความร่วมมือจากชุมชนในการร่วมวางแผนการใช้งานการสนับสนุนงบประมาณ การบำรุงรักษาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม จัดตั้งครูเวร ร่วมกับชุมชน รักษาความปลอดภัยในโรงเรียน สนับสนุน อุปกรณ์ จัดอบรมผู้ที่เกี่ยวข้องในการควบคุม และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน 2.4 ด้านการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมตามหลักสมชีวิตา พบว่า ผู้บริหารควรจัดสร้าง อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ทรัพยากรในโรงเรียนอย่างทะนุถนอม ใช้งานได้หลากหลาย เกิดประโยชน์ บำรุงรักษาตามความพอเพียง พอดี และพอประมาณ สร้างความสามัคคีระหว่างชุมชน กับโรงเรียน มีทีมงานรับผิดชอบ และสรุป ตรวจสอบผลการประเมิน เพื่อนำผลการประเมินที่ได้ไป พัฒนางานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมในปีถัดไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ**จัสติซ อักเย แอมโปโฟ**[11] **(Justice Agyei Ampofo)** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการบำรุงรักษาอาคารโรงเรียนมัธยมของรัฐในเมืองวา” ผลการวิจัยพบว่า หลายคนมองว่าการบำรุงรักษาอาคารเรียนโรงเรียนมัธยมปลายของรัฐเป็นงานสำคัญ และต้องใช้งบประมาณจากรัฐในการบำรุงรักษาเพื่อปรับปรุงการใช้ประโยชน์จากอาคาร งานวิจัยนี้จึงต้องการการศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับปัจจัย หรือข้อจำกัดในการบำรุงรักษาอาคารเรียนโรงเรียนมัธยมของรัฐในเมืองวา โดยการใช้ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 393 คน ประกอบด้วยนักเรียน 197 คน ครู 140 คน และผู้บริหารโรงเรียน 56 คน ใช้การสุ่มแบบเจาะจง ผลการศึกษาพบว่า การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบ การสนับสนุนงบประมาณจากรัฐ ไม่เพียงพอ การบำรุงรักษาที่ขาดประสิทธิภาพ การทุจริตงบประมาณที่ใช้ในการบำรุงรักษา การขาด แคลนวัสดุบำรุงรักษา การขาดวินัยในการใช้งานของนักเรียน เป็นปัจจัยจำกัดในการบำรุงรักษาอาคารโรงเรียนมัธยมของรัฐในเมืองวา จากการศึกษา แนะนำว่าควรมีความร่วมมือระหว่างผู้บริหารโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงหน่วยงานในท้องถิ่นที่รับผิดชอบ เพื่อให้แน่ใจว่ามีการบำรุงรักษาอาคารโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ ผลเปรียบเทียบการจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนเทศบาล 1 บ้านหนองชากแง้ว สังกัดเทศบาลตำบลห้วยใหญ่ อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามระดับชั้น โดยรวมและ รายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

[11] Justice Agyei Ampofo, "Constraints factors to maintenance of government senior high school buildings in WA", **International Journal of Management & Entrepreneurship Research**, (2020): 2.

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงนำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยดังแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพ : องค์ความรู้ใหม่

สรุปองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม**ด้านภูมิทัศน์** ตามหลักภาวนา 4 เป็นกระบวนการที่สำคัญในการรักษาความสมดุลของธรรมชาติและมนุษย์ โดยการใช้หลักภาวนา 4 เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน ประกอบด้วย กายภาวนา สีลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ดังนี้

กายภาวนา เน้นการรักษาความสมดุลของภูมิทัศน์ โดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน เช่น การปรับปรุงคุณภาพดิน การประหยัดน้ำ และการใช้พลังงานที่มีประสิทธิภาพ

สีลภาวนา เน้นการรักษาความสวยงามของภูมิทัศน์ โดยการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชและสัตว์ท้องถิ่น การสร้างพื้นที่สีเขียว เพื่อสร้างสุขภาพให้กับประชาชน

จิตตภาวนา เน้นการสร้างความเข้าใจและความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ โดยการสร้างการตระหนักรู้ในประชาคม เช่น การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อม การสร้างสันทนาการที่เป็นประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อม

ปัญญาภาวนา เน้นการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบต่อภูมิทัศน์ และสร้างความยั่งยืนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ

2. การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม**ด้านอาคารสถานที่** ตามหลักภาวนา ๔ เป็นกระบวนการพัฒนาสิ่งปลูกสร้าง อาคารสถานที่ใช้ประโยชน์ในสถานศึกษา โดยการใช้หลักภาวนา ๔

กายภาวนา เน้นการพัฒนาอาคารสถานที่ให้มีความเหมาะสมต่อสถานศึกษา เช่น บริหารจัดการอาคารสถานที่อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน การปรับปรุงอาคารเรียน ห้องเรียน อาคารอเนกประสงค์ โรงอาหาร ลานกิจกรรม ให้มีประสิทธิภาพอยู่เสมอ

สีลภาวนา เน้นการกำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติด้านการจัดการสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดทำระเบียบการใช้อาคารสถานที่

จิตตภาวนา เน้นการปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมให้แก่บุคลากรและนักเรียน จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม จัดกิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น แยกขยะ รักษาความสะอาดอาคารสถานที่

ปัญญาภาวนา เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ส่งเสริมให้ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในพัฒนาอาคารสถานที่

3. การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม**ด้านความปลอดภัย** ตามหลักภาวนา ๔ เป็นกระบวนการสร้างความปลอดภัย ภายในสถานศึกษา โดยการใช้หลักภาวนา ๔

กายภาวนา เน้นการจัดให้มีอุปกรณ์ป้องกันอันตรายที่จำเป็น จัดให้มีระบบความปลอดภัย เช่น ระบบรักษาความปลอดภัย ระบบดับเพลิง ระบบแจ้งเตือนภัย

สีลภาวนา เน้นการกำหนดมาตรการและแนวทางปฏิบัติด้านความปลอดภัยอย่างเป็นรูปธรรม

จิตตภาวนา เน้นการประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ความเข้าใจด้านความปลอดภัยให้กับบุคลากรและนักเรียน

ปัญญาภาวนา เน้นการการอบรมด้านจิตสำนึกความปลอดภัยและทักษะการปฏิบัติงานอย่างปลอดภัย

4. การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม**ด้านการเรียนการสอน** ตามหลักภาวนา ๔ เป็นกระบวนการสร้างความปลอดภัย ภายในสถานศึกษา โดยการใช้หลักภาวนา ๔

กายภาวนา เน้นการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและบรรยากาศภายในชั้นเรียน เช่น สื่อการสอน ป้ายนิเทศ มุมการเรียนรู้

สีลภาวนา เน้นการสนับสนุนการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา กำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา

จิตตภาวนา เน้นการพัฒนาจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษา

ปัญญาภาวนา เน้นการบริหารกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาไปตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ มาตรฐานการศึกษา พัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน

5. การบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อม**ด้านปฏิสัมพันธ์ของบุคคล** ตามหลักภาวนา ๔ เป็นกระบวนการสร้างความปลอดภัย ภายในสถานศึกษา โดยการใช้หลักภาวนา ๔

กายภาวนา เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงาน องค์กร ผู้ปกครองและชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อส่งเสริมให้ครูและบุคคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อผู้อื่น

สีลภาวนา เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี เช่น กิจกรรมการเจรจาไกล่เกลี่ย กิจกรรมสันติศึกษา

จิตตภาวนา เน้นการปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรม เช่น เมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความกตัญญู

ปัญญาภาวนา เน้นการจัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักใช้วาจาอย่างสร้างสรรค์ เช่น กิจกรรมการพูดสุนทรพจน์ กิจกรรมการเขียนเรียงความ เป็นต้น จะช่วยให้สถานศึกษาเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ที่มีความสุขสำหรับทุกคน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ผู้บริหารและครูใช้ข้อมูลนี้เพื่อประกอบการวางแผนการปฏิบัติงานการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) ผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนโรงเรียนในการส่งเสริมสิ่งแวดล้อมโดยการให้งบประมาณในแต่ละโรงเรียนปรับปรุง สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนเพื่อเอื้อต่อการเรียนรู้

3) จากการศึกษาแนวทางการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา สรุปได้ว่ามีความต้องการด้านภูมิทัศน์ ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรศึกษาเปรียบเทียบพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ของผู้บริหารและครูของรัฐและเอกชน

2) ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อพุทธนวัตกรรมการบริหารการจัดการสิ่งแวดล้อมของสถานศึกษา ของผู้บริหารและครู

เอกสารอ้างอิง

พระมีศักดิ์ คุตฺตวโส, “รูปแบบการพัฒนาการบริหารสิ่งแวดล้อมตามหลักสัปปายธรรมที่ยั่งยืนสำหรับโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร” **วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ,** ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 (กันยายน – ธันวาคม, 2563); 220-230**.**

นฤมล ก้อนขาว การศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนศรัทธาสมุทร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 10”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558.

นิตยา แก่นพุฒ, “การบริหารสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษของโรงเรียนกาญจนานุเคราะห์”, **วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2562.

พระมหาเดชา อมรเมธี, “การบริหารสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตมหาวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

สุรศักดิ์ อรรถจินดา, “การจัดการสภาพแวดล้อมทางกายภาพทั่วไป และภายใต้สถานการณ์ COVID – 19 ของโรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ฝ่ายประถม”,**สารนิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารพัฒนาสิ่งแวดล้อม**, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย: บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2563..

อภิสิทธิ์ พรหมศิริ, “แนวทางการบริหารงานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ตามหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดอุทัยธานี”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธการบริหารการศึกษา**, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2564.

Justice Agyei Ampofo, "Constraints factors to maintenance of government senior high school buildings in WA", International Journal of Management & Entrepreneurship Research, (2020): 2-15.

Natasha Khalil et.al., "Benchmarking Users' Feedback as Risk Mitigation in Building Performance for Higher Education Buildings (HEB)", Procedia - Social and Behavioral Sciences. ,(2015): 171-180.